

تدوین الگوی مفهومی رضایت از ازدواج در بستر خانواده سالم مبتنی بر بافت فرهنگی

جواد خدادادی سنگده^۱ / اعظم کلانی*^۲ / مرتضی گوهری پور^۳

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۰/۲۳

تاریخ ارسال: ۹۷/۱۲/۲۲

چکیده

از مهم‌ترین ملاک‌های سلامت کانون خانواده و از پایه‌های رابطه زوجی رضایت از ازدواج است که مفهومی وابسته به بستر خانواده و بافت فرهنگی جامعه است. هدف این پژوهش، تدوین الگوی مفهومی رضایت از ازدواج در بستر خانواده سالم بود. این پژوهش با رویکرد کیفی و بر اساس روش داده بنیاد انجام شد. ابزار پژوهش، مصاحبه عمیق بود که تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. نمونه‌گیری به صورت هدفمند از ۲۱ نفر از زوجین رضایتمند شهر تهران بود. تحلیل مصاحبه‌ها به شناسایی ۱۴۵ کد باز، ۲۵ کد محوری و کد انتخابی «مراقبت از ثبات و تعالی بخشی رابطه زوجی» منتهی شد. بر اساس الگوی پارادایمی یافته‌ها آنچه به عنوان عوامل مؤثر بر شکل‌گیری رضایت از ازدواج استخراج شد عبارت است از شرایط علی و عوامل مداخله‌گر تعاملی و فرهنگی-اجتماعی که در رضایت از ازدواج نقش داشتند. موانع موجود در فرایند رضایتمندی زوجین، عوامل تنش‌زای افقی و پیرامونی بود که راهبردهای مقابله با این موانع، شامل تعالی خویشتن، مدیریت بحران و فعال‌سازی سازوکارهای ثبات‌بخش و ارتقاءبخش رابطه زوجی مانند استعانت از باورها و رفتارهای دینی، صبوری و سازگاری بود. از جمله پیامدهای رضایت از ازدواج، پیامدهای فردی (نظیر شادکامی)، زوجی (نظیر احساس امنیت از رابطه) و فرهنگی-اجتماعی (نظیر فرزندپروری موفق و مقبولیت اجتماعی) بود. می‌توان نتیجه گرفت مراقبت از ثبات و تعالی بخشی رابطه زوجی، رضایت از

۱- استادیار گروه مشاوره دانشگاه علامه طباطبائی. javad.khodadadi7@gmail.com

۲- دانشجوی دکتری مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. am.kalae@gmail.com

۳- دکتری فلسفه اخلاق دانشگاه قم و مدرس دانشکده رفاه تهران. goharipour@gmail.com

ازدواج را به همراه داشت. رابطه زوجی همانند نهالی در معرض آسیب و موانع رشد است؛ برای حفظ و رشد این نهال مراقبت‌هایی لازم است تا بتوان شاهد ثمره‌های آن شد.

کلیدواژه‌ها: رضایت از ازدواج، زوجین رضایتمند، سلامت خانواده، بافت فرهنگی.

مقدمه

خانواده به عنوان بنیادی‌ترین نهاد فرهنگی و اجتماعی، پایدارترین اثرگذاری را بر اعضای خویش دارد، به طوری که نگرش‌ها، رفتارها، باورها و عواطف افراد عمیقاً تحت تأثیر بستر خانواده است (آماتو و کیت^۱، ۲۰۱۱). در بافت فرهنگ اسلامی- ایرانی، خانواده محبوب‌ترین نهاد انسانی نزد خداوند است که مسیر سعادت و سلامت دنیوی و اخروی افراد را تضمین می‌کند و زمینه پرورش قابلیت‌ها و توانایی‌های اعضای را در ابعاد گوناگون فراهم می‌کند (سلطانی، ۱۳۹۰). افرادی که در خانواده سالم زندگی می‌کنند به دلیل برخوردار بودن از محیط خانوادگی سالم، توانایی بهتری برای مقابله با چالش‌های زندگی دارند، از زندگی خود راضی‌ترند و عمر طولانی‌تری می‌کنند (آماتو و همکاران، ۲۰۰۵).

با توجه به اینکه زیربنای کارکرد آتی کل خانواده و سلامت جسمانی و روانی اعضای آن وابسته به کیفیت رابطه زوجی است؛ بنابراین مهم‌ترین ملاک خانواده سالم، رضایت زوج از ازدواج است (گریف و ماهر^۲، ۲۰۰۱). در صورت فقدان رضایت از ازدواج، جامعه شاهد بروز آسیب‌های احتمالی همانند طلاق، خیانت، خشونت، مصرف مواد، سیگار و الکل در میان زوجین و سایر اعضای خانواده خواهد بود (محسن‌زاده، مرادی‌کوچی، خدادادی سنگده، ۱۳۹۳). همچنین نارضایتی از این رابطه، آشفتگی‌های روانی، سلامت عمومی پایین، ضعف سیستم ایمنی بدن، برانگیختگی قلبی و عروقی و افزایش تنش را به همراه دارد (گاتمن و نوتاریوس^۳، ۲۰۰۲)؛ بنابراین توجه به رضایت از ازدواج به دلیل نقش مهم آن در سلامت همسران و فرزندان اهمیت دارد (مهدی‌پور بازکیایی و صداقتی فرد، ۱۳۹۴). علاوه بر این، رضایت از ازدواج سازه زیربنایی در مطالعات مختلف در زمینه خانواده محسوب می‌شود. اهمیت و منطق مطالعات رضایت از ازدواج در اهمیت و نقش محوری این متغیر در احساس بهزیستی فردی و خانوادگی، سودمندی برای جامعه از طریق استحکام بنیان خانواده و ضرورت توسعه مداخلات عملی در زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی است (نصیری ده سرخی و موسوی، ۱۳۹۴). از این رو داشتن ازدواجی توأم با رضایت همواره هدفی مهم و در اولویت است (خدادادی سنگده، نظری، احمدی، حسنی، ۱۳۹۳).

1. Amato, P. R., & Keith, B
2. Greef, P. A. & Malherbe, L
3. Gattman, J.M., & Notarius, J.I

مطالعات مرتبط با زوجین و رضایتمندی نیز حاکی از این است که مشکلات ازدواج به سایر بخش‌های زندگی افراد نیز تسری می‌یابد؛ به عبارت دیگر چنین به نظر می‌رسد که رضایت از ازدواج و رضایتمندی متغیرهایی هستند که بر کیفیت زندگی، مستقیم و غیرمستقیم اثر می‌گذارند (کساپوگلو و یبانیگول^۱، ۲۰۱۸) و ساختاری اولیه را برای بنا نهادن و تربیت نسل آینده فراهم می‌کند (مهدی‌پور بازکیایی و صداقتی فرد، ۱۳۹۴).

رضایت از ازدواج، از احساس رضایت و لذت توسط زن یا شوهر زمانی که تمامی ابعاد ازدواج خود را در نظر می‌گیرند ناشی می‌شود (دینر، آمونس، لارسون و گرین^۲، ۲۰۱۳) و این خشنودی ایجادشده از پذیرش غیر مشروط زوجین توسط یکدیگر است (اپریسان و کریستیا^۳، ۲۰۱۲). رضایت از ازدواج، رضایت روان‌شناختی است که شامل ابعاد فردی و محیطی می‌شود. ابعاد فردی مانند عواطفی که زوجین به یکدیگر نشان می‌دهند و یا رضایت جنسی است و ابعاد محیطی مانند سهم برابر در تصمیم‌گیری‌ها، درآمد مالی و مشارکت در کار و مشکلات است (ای و اکانلی^۴، ۲۰۱۸). ادراک زوجین از میزان، شدت و دامنه مشکلات موجود در رابطه که نشان‌دهنده سطح رضایت از ازدواج، علاقه متقابل، میزان مراقبت از یکدیگر و پذیرش و تفاهم با یکدیگر است سنجیده می‌شود (مایرز^۵، ۲۰۰۹). اسکات^۶ و کار^۷ (۲۰۰۶) بر این باورند چنانچه ازدواج، رضایتمند و سالم باشد، عملکردها و نقش‌ها به خوبی ایفاء می‌شوند. همسران می‌توانند با مسائل و مشکلات احتمالی به روش صحیح برخورد کنند و بعلاوه در جهت ارتقای سلامت و بهزیستی فردی و اجتماعی حرکت کنند و از انواع آسیب‌ها دور باشند.

بر اساس تعاریف مطرح‌شده، رضایت از ازدواج را می‌توان در دو حوزه درون‌فردی و میان‌فردی تعریف و شناسایی کرد. به این معنا که رضایت از ازدواج در زمینه درون‌فردی شامل ادراک و ارزیابی فرد به تنهایی است و در زمینه میان‌فردی، وضعیت تعاملات زوجی را در بر می‌گیرد. از نظر درون‌فردی، رضایتمندی زن و شوهری، ارزیابی هیجانی - شناختی

-
1. Kasapoğlu, F., & Yabanigül, A
  1. Diener, E., Emmons, Larsen, R., & Griffin, R
  3. Oprisan, E, & Cristea, D
  4. Ay, E, & Okanli, A
  5. Myerz, D
  6. cco tt, J
  7. Car, A

و ذهنی است که فرد از رابطه زناشویی خود دارد (نیمتز^۱، ۲۰۱۱) و یا تجارب ذهنی خوشایند یا حالتی ذهنی است که مزایا و ارزش‌های درک شده ازدواج را نشان می‌دهد. این مفهوم، از نظر میان فردی، هماهنگی و تطابق میان انتظارات فرد با رفتارهای همسر در بسترهای متعدد مانند سبک زندگی، ارتباط، رابطه جنسی، شرایط اقتصادی و چگونگی تصمیم‌گیری است (فتحی، ۱۳۹۵) و یا از هماهنگی میان وضعیت مورد انتظار و وضعیت کنونی فرد در روابط زناشویی ناشی می‌شود (وینچ، ۲۰۰۰)؛ بنابراین، رضایت از ازدواج، پدیده‌ای چندعاملی^۲ و چندوجهی^۳ است که می‌تواند از عوامل متعددی تشکیل شده باشد (دئو و ویلوکس^۴، ۲۰۱۱ و فروین^۵ و همکاران، ۲۰۱۳).

از سال ۱۹۳۰ تاکنون نیز که پژوهشگران در پی تبیین کلی از رضایتمندی زوجی بوده‌اند دریافته‌اند که بسیاری از ابعاد رابطه زوجین بر رضایت کلی از ازدواج، اثرگذار است. این عوامل شامل ارتباط و تعاملات مثبت و مؤثر، مدیریت تعارض، حل مسئله و صمیمیت است (راگوف^۶، ۲۰۱۳). علاوه بر این، رضایت از ازدواج به عوامل دیگری از جمله مسائل و ویژگی‌های شخصیتی، سبک‌های ارتباطی، مدیریت مالی، فعالیت‌های اوقات فراغت، رابطه جنسی، فرزندپروری، نقش‌های مساوات‌طلبی، جهت‌گیری مذهبی و به سبک‌های تجربی، بازخوردی و انگیزشی فرد نیز وابسته است. به‌طوری‌که این عوامل با گذشت زمان ثابت فرض شود؛ به این معنا که ثبات نسبی و قابلیت پیش‌بینی داشته باشد (قربانی و فیروزی، ۱۳۹۶).

نتایج پژوهش‌ها نیز حاکی از وجود عوامل اثرگذار بر تفاوت‌های افراد در میزان رضایت از ازدواج آن‌هاست. یکی از این عوامل سطح تحصیلات زوجین است؛ زیرا زوجین با تحصیلات بالاتر در مقایسه با زوجین با تحصیلات پایین‌تر عملکرد متفاوتی دارند. سایر شاخص‌های مرتبط با رضایت از ازدواج، سازگاری شخصی، آموزش مسائل جنسی، سن، سطح درآمد و موقعیت و وضعیت اقتصادی-اجتماعی زوجین است (مروتی و همکاران، ۱۳۹۵ و والی‌زاده، ۱۳۹۳).

1. Nimtz, M. A

2. Multifactorial

3. Multidimensional

4. Dew, J., & Wilcox, W.B

5. Froyen, L.C., Skibbe, L.E., Bowles, R.P., Blow, A.J., & Gerde, H.K

6. Rogoff, L

رضایت از ازدواج تنها بر پایه آنچه یکی از زوجین از ازدواج می‌خواهد و انتظار دارد نیست بلکه مبتنی بر نیازها و ظرفیت همسر و همچنین با در نظر گرفتن بافتی که زوجین در آن زندگی می‌کنند، است (کگک و یلدریم^۱، ۲۰۱۸)؛ زیرا رابطه زوجی عمیقاً متأثر از هنجارهای تعیین شده فرهنگی، رسوم و انتظارات است که با توجه به تفاوت‌های موجود درون فرهنگی و میان فرهنگی، باید بررسی رضایت از ازدواج و سایر مؤلفه‌های مرتبط با آن با توجه به بافت فرهنگی انجام شود (سوروکوفسکی^۲، ۲۰۱۷). با توجه به اینکه ارزش‌ها و قواعد فرهنگی-اجتماعی بر چگونگی خانواده اثرگذار هستند بررسی فرایندها و محتوای خانواده‌ها باید در بافتی که در آن قرار دارد صورت گیرد؛ زیرا فرایندها از بافت موجود، منفک و مستقل نیست (هاستون^۳، ۲۰۰۰)؛ به عبارت دیگر چگونگی سلامت خانواده متأثر از بافت فرهنگی-اجتماعی است و بررسی سازوکار نظام خانواده بدون توجه به بافت فرهنگی آن، امری ناقص و نادرست است (پارا-کاردونا و بوسی^۴، ۲۰۰۶).

از طرفی، آمارها حاکی از این است که طی دهه گذشته شمار زوجینی که ازدواج کرده‌اند رو به کاهش است، درحالی که شمار طلاق‌ها رو به افزایش است. این نشان می‌دهد که رضایت از ازدواج به آسانی به دست نمی‌آید و نهاد ازدواج در معرض نگرانی جدی است (کساپوغلو و بینگول، ۲۰۱۸). با افزایش نگرانی‌ها از گسستگی پیوندهای خانوادگی، ضرورت شناسایی بسترهای شکل‌دهنده رضایت از ازدواج بیشتر محسوس می‌شود زیرا لازم است فرایندهایی که می‌تواند خانواده‌ها را در برابر آسیب‌ها و چالش‌ها محافظت کند، شناسایی شود (میرزاخانی، خدادادی سنگده و نبی‌پور، ۲۰۱۹). بیشتر پژوهش‌های مرتبط با رضایت از ازدواج در حال حاضر به صورت کمی و فاقد حساسیت‌های فرهنگی است. در صورتی که رابطه زوجی و سبک زندگی برای افزایش رضایتمندی از رابطه زوجی، مسئله‌ای متأثر از بسترهای اجتماعی، باورها، نظام ارزشی و هنجاری و فرهنگی است که در رویکردهای کمی به طور کلی مغفول مانده است. تمرکز بر مؤلفه‌های فرهنگی-اجتماعی از مهم‌ترین مسائل لازم در پژوهش‌های مرتبط با خانواده است. (خدادادی سنگده و همکاران، ۱۳۹۴). افزون بر این، شناسایی و تعیین شاخص‌ها بر

1. Çağ, P., & Yıldırım, İ
2. Sorokowska, A
3. Huston, T. L
4. Parra-Cardona, J. R., & Busby, D. M

اساس داده‌های دست اول و مبتنی بر بافت، امری بسیار حیاتی برای گسترش علوم انسانی است (خدادادی سنگده، نظری و احمدی، ۱۳۹۶).

پژوهش‌های گسترده و فراوانی در خصوص مسائل گوناگون زوجین، مانند ازدواج موفق، سازگاری، صمیمیت و رضایت از ازدواج انجام و پرسشنامه‌های متعددی نیز ارائه شده است. به عنوان نمونه ربلو، جونیر و بریتو^۱ (۲۰۱۴) در مطالعه خود با عنوان عوامل بنیادین رضایت از ازدواج: ارزیابی زوجین برزیلی نشان دادند که مراقبت، همکاری و عشق سه مورد از مهم‌ترین عوامل مرتبط با رضایت از ازدواج هستند. همچنین کولاموسی^۲ (۲۰۱۳) در پژوهش خود با عنوان زن ایرانی در ازدواج، پژوهشی اکتشافی، نشان داد که پنج دسته از عوامل موفقیت در ازدواج ایرانی‌های مهاجر در آمریکا نقش دارد که شامل خویشان سببی و نیاز به حفظ مرزهای مناسب با خانواده‌های سببی، مصالحه برای حفظ رابطه، حس کلی احترام و عشق نسبت به هم و خانواده و تحمل عدم کامل بودن و اشتباه‌های همسر و وابسته بودن و اعتماد به هم در ازدواج است. حاتمی و رزنه، اسمعیلی، فرح‌بخش و برجعلی (۱۳۹۵) در مطالعه خود با عنوان ارائه الگوی ازدواج پایدار رضایتمند: یک پژوهش گراند تئوری، نشان دادند که مقوله شکل‌گیری درست ازدواج، جزء شرایط علی برای ازدواج پایدار رضایتمند است. همچنین نگرش‌های کارآمد و ویژگی‌های شخصیتی پسندیده و منظومه زناشویی، پدر و مادری و چند نسلی کارآمد و مسائل مالی و کاری از جمله عوامل میانجی و راهبردهای گذشت، حل مسئله، پوزش خواستن، شوخ‌طبعی و خانواده‌های مبدأ آن‌ها از عوامل منتهی به ازدواج پایدار است. فتحی، اسمعیلی، فرح‌بخش و دانش‌پور (۱۳۹۴) در مقاله خود با عنوان حیطه‌های تعارض و استراتژی‌های حل آن در زوجین رضایتمند نشان دادند که راهبردهای سازنده برای حل تعارض‌های زناشویی و خانوادگی شامل حمایت از همسر و منظومه زن‌شوهری، سازگاری، جبران، افزایش استقلال، آرام‌بخشی و بهره‌گیری از منابع حمایتی نظیر خدا، اعضای خانواده، کتاب‌ها و دوستان است. خدادادی سنگده، نظری، احمدی و حسنی (۱۳۹۳) در مطالعه خود با عنوان شناسایی شاخص‌های ازدواج موفق: مطالعه‌ای کیفی و اکتشافی، نشان دادند که دلایل فردی (مانند مسئولیت‌پذیری و گذشت)، دلایل زوجی

1. Rebello, K. Junior, M & Brito, C, S

2. Colamussi, A. L

(مانند قدردانی و تعهد متقابل)، دلایل فرهنگی - اجتماعی (مانند ارتباط با اقوام و آشنایان و عدم مدگرایی) و دلایل دینی (مانند جهان بینی توحیدی و همسانی باورهای دینی) به عنوان شاخص های ازدواج موفق شناسایی شدند که بیشترین نقش را در سلامت ازدواج و خانواده، بافت فرهنگی - اجتماعی ایفاء می کند.

در مطالعه حاضر، پژوهشگر در پی شناسایی عواملی است که ازدواج را در مسیر موفقیت قرار می دهد و سلامت ازدواج و خانواده را با خود به همراه دارد. شناسایی این عوامل و به کارگیری آنها در مداخلات زوجی، گامی مثبت در جهت افزایش تحکیم خانواده و ارتقای سلامت جامعه است؛ بنابراین، مسئله پژوهش حاضر عبارت است از اینکه باوجود اجتناب ناپذیر بودن چالش ها و تعارض ها در زندگی زوجین، چه عواملی موجب رضایت آنها از ازدواج می شود؟ راهبردهای کارآمد زوجین رضایت مند در مواجهه با این موانع چیست؟ از این رو در این مطالعه، به شناسایی بسترها، عوامل مداخله گر، موانع، راهبردها و پیامدهای رضایت از ازدواج از دیدگاه زوجین رضایت مند، پرداخته می شود و در نهایت نتایج حاصل از این پژوهش در قالب الگوی مفهومی تدوین می شود؛ بنابراین هدف از انجام این پژوهش تدوین الگوی مفهومی رضایت از ازدواج در بستر خانواده سالم و مبتنی بر بافت فرهنگی است.

روش

در پژوهش حاضر، از رویکرد کیفی و روش داده بنیاد^۱، استفاده شده است. این روش دارای سه مؤلفه بسترها، فرایندها (عوامل مداخله گر، موانع و راهبردها) و پیامدها است. جامعه پژوهش، شامل تمام زوجین ۲۵ تا ۶۵ ساله شهر تهران در بازه زمانی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ بود که حداقل ۵ سال از ازدواج شان گذشته و به رضایت خود از ازدواج اذعان داشتند. علاوه بر این حداقل دارای یک فرزند بودند و سابقه طلاق، اعتیاد و پیمان شکنی نداشتند. همچنین در مقیاس رضایت زناشویی انریچ^۲ (اولسون، فورنیر و دراکمن^۳، ۱۹۸۹؛ ثنایی

-
1. Grounded theory
  2. ENRICH (Enriching and Nurturing Relationship Issues, Communicating and Happiness)
  3. Olson, D. H., Fournier, D.G. & Druckman, J.M.

ذاکر، ۱۳۷۹)، نمره ۵۰ به بالا و در مقیاس سلامت خانواده ایرانی^۱ (خدادادی سنگده، ۱۳۹۳)، نمره ۱۷۶ به بالا را کسب کرده بودند.

پرسشنامه‌های رضایت زناشویی و سلامت خانواده ایرانی در میان ۶۵ زوج که به رضایت خود از ازدواج اذعان داشتند و سایر ملاک‌های ورود به این پژوهش را داشتند توزیع شد. اندازه نمونه بر اساس تکمیل نظریه و اشباع مقوله‌های شناسایی شده شامل ۲۱ نفر (۱۳ زن و ۸ مرد) بود. نمونه‌گیری این پژوهش با استفاده از شیوه نمونه‌گیری هدفمند و به‌طور همزمان از روش گلوله برفی نیز جهت دسترسی راحت‌تر به نمونه‌های موردنظر استفاده شد. از شیوه گلوله برفی به این صورت استفاده شد که از هر مشارکت‌کننده در پایان مصاحبه درخواست شد که در صورت دسترسی، زوج دیگری را که مشابه آن‌ها هستند و حاضر به همکاری در این پژوهش هستند معرفی کنند. پس از تماس با زوجین معرفی شده و بررسی ملاک‌های انتخاب نمونه، مصاحبه عمیق ساختار نیافته با آن‌ها انجام شد. ویژگی‌های جمعیت شناختی مصاحبه‌شونده‌ها در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. در این پژوهش به‌منظور دستیابی به اطلاعات عمیق پیرامون بسترها، موانع، فرایندها و پیامدهای رضایت از ازدواج، مصاحبه‌های ساختار نیافته و عمیق انجام شد.

ابتدا از مصاحبه‌شوندگان سؤالات به‌صورت کلی پرسیده می‌شد. سپس در پی هر پاسخ آن‌ها در صورت نیاز، از پرسش‌های موشکافانه مانند «می‌شود در این مورد بیشتر توضیح دهید؟» و یا «می‌شود منظورتان را واضح‌تر بیان کنید؟» استفاده می‌شد. در مواردی که نمونه‌ها از راهبردهای خود در مواجهه با موانع رضایتمندی، به‌صورت کلی یا شعارگونه سخن می‌گفتند، سعی شد تا روند مصاحبه به سمت مصادیق عینی آن‌ها هدایت شود. مصاحبه با هر یک از نمونه‌ها، تقریباً حدود ۴۰ تا ۶۰ دقیقه طول کشید. پیش از مصاحبه، در مورد هدف پژوهش و رعایت اصل رازداری اطلاعاتی به‌طور کلی، به شرکت‌کنندگان پژوهش داده شد. به‌منظور رعایت رازداری و حفظ هویت شخصی افراد شرکت‌کننده در پژوهش، در هنگام تبدیل صوت مصاحبه به متن از نام مستعار استفاده شد. همچنین، با کسب اجازه از شرکت‌کنندگان در پژوهش، مصاحبه‌ها ضبط شدند و پس از آن بر روی کاغذ پیاده‌سازی شدند تا آماده انجام تحلیل و کدگذاری‌ها شوند. هنگام پیاده‌سازی و

---

1. IRFHS (Iranian Family Health Scale)

تحلیل، چنانچه نیاز به روشن‌سازی مسئله یا مفهومی بود، روند انجام مصاحبه با فرد در زمان دیگری ادامه می‌یافت. با توجه به روش این پژوهش، تعداد نمونه‌هایی که جهت تحلیل داده‌ها به کار رفت به میزانی بود که حداکثر محتوا را نتیجه دهد. علاوه بر این، به منظور ارتقای کیفیت پژوهش و انتخاب نمونه‌ها، سعی بر آن شد تا نمونه‌ها از بافت‌های متنوع فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی انتخاب شوند. به این منظور با حضور در اماکنی مانند سرای محله، فرهنگسرا، دانشگاه، مدارس، رجوع و معرفی آشنایان و غیره و در صورت لزوم با انجام هماهنگی با مسئولین این مراکز، اهداف پژوهش با نمونه‌های انتخاب‌شده، مطرح و از آن‌ها دعوت به همکاری می‌شد. بدیهی است که ایجاد این تنوع در بافت موجب دستیابی به اطلاعات غنی‌تر، اکتشاف در نمونه‌های متنوع و نزدیک‌تر به واقعیت جامعه و پیشگیری از اشباع زودهنگام شده است.

در تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، از روش نظریه داده بنیاد استفاده شد؛ بنابراین تلاش شد فرایند رضایتمندی زوجین درک شود. اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها شامل بسترها، موانع، راهبردها و پیامدهای رضایت از ازدواج بود. فرایند تحلیل در روش داده بنیاد، کدگذاری داده‌ها است. در ادامه مفاهیم با یکدیگر مقایسه شدند تا مفاهیم مشابه و یکسان در یک گروه قرار گیرند. پس از جمع‌آوری داده‌ها، نتایج هر مصاحبه بلافاصله تجزیه و تحلیل شدند.

کدگذاری شامل خرد کردن داده‌ها، ایجاد مفاهیم و مقوله‌ها و سپس در کنار هم قرار دادن مقوله‌های مرتبط به هم است (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۱). در این پژوهش، کدگذاری در ۳ مرحله شامل کدگذاری باز یا آزاد^۱، کدگذاری محوری^۲ و کدگذاری انتخابی^۳ انجام شد. در نهایت از مقایسه مفاهیم استخراج شده از داده‌ها، الگوی رضایت از ازدواج تدوین شد. پس از انجام کدگذاری انتخابی ارتباط مقوله‌ها با یکدیگر به صورت الگو مبتنی بر روش داده بنیاد شناسایی شد که در شکل شماره ۱ با عنوان الگوی مفهومی رضایت از ازدواج نشان داده شده است. ایده اصلی تدوین الگو، ایجاد یک هسته اصلی برای ارتباط سایر داده‌ها به این هسته است. طی این نوع کدگذاری، دسته‌ها به دسته

-
1. Open coding
  2. Axial coding
  3. Selective coding

مرکزی مرتبط شدند و نظریه «مراقبت از ثبات و تعالی بخشی رابطه زوجی» را ایجاد کرده‌اند؛ به عبارت دیگر، یک طبقه اصلی که سایر طبقات به آن بازمی‌گردد و بنیان چارچوب الگو است، شناسایی شد؛ بنابراین، یک مقوله به عنوان مقوله مرکزی انتخاب و بر محور مقوله مرکزی، مدل مورد نظر پژوهش، طراحی شد.

به منظور صحت و اعتبار داده‌های پژوهش از چهار شاخص اعتبار گابا و لینکلن^۱ (۱۹۸۹) استفاده شد. برای تضمین قابلیت اعتبار داده‌ها پس از تحلیل هر مصاحبه، مجدداً به شرکت‌کننده مراجع و صحت و سقم مطالب تأیید و تغییرات لازم اعمال شده است. جهت تضمین قابلیت تصدیق سعی بر آن بود که پژوهشگر پیش‌فرض‌های پیشین خود را تا حد امکان در فرایند جمع‌آوری اطلاعات دخالت ندهد. جهت تضمین قابلیت اطمینان و کفایت از نظارت و راهنمایی افراد متخصص در حوزه پژوهش و روش پژوهش استفاده شد. به منظور افزایش قابلیت تعمیم و انتقال به موقعیت‌های دیگر تلاش شد تا حد امکان از زوجین رضایتمند متعلق به سطوح مختلف اجتماعی و اقتصادی برای شرکت در پژوهش استفاده شود. همچنین با توجه به معیار ذهنیت پیش‌رونده، پژوهشگر بر سازه‌های تدوین شده خود نظارت مداوم داشت و از ابتدا تا انتهای پژوهش آن‌ها را مستند ساخت. از این رو، در پژوهش جاری سعی بر آن شد تا در حد امکان، در نام‌گذاری کدها از عناوین مطرح شده توسط شرکت‌کننده‌ها استفاده شود تا نتیجه تحلیل عینی‌تر و به اعتبار پژوهش نیز بیفزاید.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت شناختی زوجین رضایتمند از ازدواج

تعداد فرزند	شغل	تحصیلات	مدت ازدواج	سن ازدواج	سن	جنسیت	شرکت‌کننده		
		زن	مرد	زن	سن	جنسیت			
۲	دبیر	ارشد	ارشد	۱۶	۲۹	۲۴	۴۰	زن	۱
۲	خانه‌دار	فوق‌دیپلم	ارشد	۹	۳۵	۲۸	۳۷	زن	۲
۳	خانه‌دار	لیسانس	لیسانس	۲۹	۲۶	۱۹	۴۸	زن	۳
۱	خانه‌دار	ارشد	ارشد	۹	۲۱	۱۸	۲۷	زن	۴
۳	معلم	لیسانس	ارشد	۳۰	۳۰	۲۰	۵۰	زن	۵

1. Guba, E.G. & Lincoln, Y. S

۶	مرد	۳۵	۲۷	۲۹	۶	لیسانس	لیسانس	کارمند	۱
۷	مرد	۶۰	۲۰	۳۰	۳۰	لیسانس	ارشد	فروشنده	۳
۸	مرد	۳۸	۲۲	۲۶	۱۲	ارشد	ارشد	مدیر	۱
۹	مرد	۳۴	۲۴	۲۶	۸	لیسانس	فوق دیپلم	کارمند	۱
۱۰	زن	۴۲	۲۲	۲۵	۲۰	دکتری	دکتری	خانه دار	۲
۱۱	مرد	۵۰	۲۰	۲۵	۲۵	لیسانس	لیسانس	مدیر	۲
۱۲	مرد	۶۲	۲۳	۲۷	۳۵	ششم	ششم	تولیدی	۳
۱۳	مرد	۴۵	۲۴	۲۹	۱۶	ارشد	ارشد	ناشر	۲
۱۴	مرد	۳۶	۱۷	۲۲	۱۴	لیسانس	سیکل	فروشنده	۳
۱۵	زن	۴۳	۳۳	۳۹	۱۰	دیپلم	لیسانس	خانه دار	۱
۱۶	زن	۴۰	۲۰	۲۷	۲۰	ارشد	لیسانس	معلم	۲
۱۷	زن	۵۹	۱۴	۱۹	۴۵	ششم	ششم	خانه دار	۴
۱۸	زن	۳۴	۲۲	۳۱	۱۲	دیپلم	دیپلم	خانه دار	۱
۱۹	زن	۴۴	۲۲	۲۲	۲۰	سیکل	ابتدایی	خانه دار	۲
۲۰	زن	۳۵	۲۳	۲۶	۱۲	ارشد	دکتری	کارمند	۱
۲۱	زن	۳۶	۲۰	۲۵	۱۶	ارشد	ارشد	خانه دار	۲

یافته‌ها

پس از حصول اشباع نظری داده‌ها در فرایند مصاحبه و تجزیه و تحلیل تجربه‌های شرکت‌کنندگان در پژوهش، در تحلیل نهایی داده‌ها، ۱۴۵ کد باز، ۲۵ کد محوری و کد انتخابی «مراقبت از ثبات و تعالی بخشی رابطه زوجی» شناسایی شد. یافته‌ها در جدول شماره ۲ نشان داده شده است. برخی از این مقوله‌ها با عوامل شناسایی شده در پژوهش‌های پیشین مشترک بوده و برخی دیگر نیز دستاورد این پژوهش است و در مطالعات گذشته به آن‌ها توجه چندانی نشده است. در ادامه به تفکیک، توضیح یافته‌ها به همراه نمونه‌هایی از عبارات‌های مصاحبه‌شونده‌ها مطرح شده است. همچنین نتایج حاصل از این پژوهش در قالب الگوی مفهومی تدوین شده است که در شکل شماره ۱ مشاهده می‌شود.

جدول ۲. بسترها، عوامل مداخله‌گر، موانع، راهبردها و پیامدهای رضایت از ازدواج

بسترهای فردی	بهره‌مندی از سلامت جسمی-روانی، آمادگی نسبی (فکری-عاطفی) برای ازدواج، هویت منسجم، مسئولیت‌پذیری، گذشت، انعطاف‌پذیری، مثبت‌اندیشی، واقع‌گرایی، صبوری	بسترهای رضایت از ازدواج
بسترهای تعاملی	صمیمیت، تعهد، ارتباط مؤثر، سبک حل تعارض، رعایت انصاف در رابطه، تصریح مرزها، سازگاری، رضایت جنسی، مراقبت از همسر و رابطه، مدیریت مالی، قدردانی، صرف زمان برای یکدیگر، مشارکت در امور، توافق، عدم رفتارهای تخریب‌گرایانه	
بسترهای خانوادگی	فرزندآوری، خانواده‌گرایی، فرزندپروری موفق، انسجام خانواده‌های اصلی، رضایت از شرایط اقتصادی خانواده، الگوگیری از ویژگی‌های مثبت	
بسترهای فرهنگی-اجتماعی	باورهای دینی، رفتارهای دینی، خانواده‌های اصلی، تمایل به ساده زیستی، بهره‌مندی از شبکه حمایتی دوستان و اقوام، پرداختن به اوقات فراغت، استفاده درست از فضای مجازی، استفاده از خدمات مشاورتی و مشاوره‌ای	
عوامل مداخله‌گر	عوامل تعاملی و فرهنگی-اجتماعی	
موانع رضایت از ازدواج	عوامل تنش‌زای پیرامونی عوامل تنش‌زای پیرامونی مدیریت بحران	بیماری، تغییر شغلی، مأموریت، سوگ، ورشکستگی ناهمسانی سیاسی، مداخله منفی خانواده یا اقوام، تغییرات اقتصادی رویه حل مسئله
راهبردهای رضایت از ازدواج	تعالی خویشتن فعال‌سازی سازوکارهای ثبات‌بخش رابطه فعال‌سازی سازوکارهای ارتقاءبخش رابطه	استعانت از باورها و رفتارهای دینی تعهد، سازگاری، مراقبت از همسر و رابطه قدردانی، مشارکت در امور، توجه به انصاف در رابطه
پیامدهای رضایت از ازدواج	پیامدهای فردی پیامدهای تعاملی پیامدهای فرهنگی-اجتماعی	رضایت از زندگی، خودارزشمندی، شادکامی احساس امنیت از رابطه، خشنودی از رابطه فرزندپروری موفق، مقبولیت اجتماعی

بسترهای رضایت از ازدواج

آنچه در تمام مصاحبه‌های این پژوهش نمایان و زمینه‌ساز رضایت همسران از ازدواج بود فقدان بیماری‌های جسمی-روانی است. بیشتر زوجین، بهره‌مندی از نعمت سلامتی خود، همسر و خانواده را مهم و ارزشمند تلقی می‌کردند و در حفظ سلامت جسمی و تعالی روحی و معنوی خود و خانواده توجه و اهتمام داشتند. بدیهی است که سلامت و یا بیماری بر عملکرد سالم و موفق زوجین اثرگذار است. همچنین اغلب زوجین بخشی از رضایتمندی خود را حاصل آمادگی فکری و عاطفی خود برای ازدواج می‌دانستند. آن‌ها از آمادگی نسبی و استقلال برای تشکیل خانواده برخوردار بوده‌اند و نگرش مثبتی نیز به این امر داشته‌اند. علاوه بر این، زوجین رضایتمند، هویت منسجم دارند، به این معنا که آن‌ها از خود و نیازهایشان شناخت صحیح دارند و از نظر شخصیتی باثبات و تمایز یافته‌اند.

- آدم هیچی هم که نداشته باشه باز سلامتی بزرگ‌ترین دارایی‌اش هست. برای همین حالمون همیشه خوبه. پول جای سلامتی رو نمیگیره اما سلامتی جای پول رو می‌گیره. ما شکر نعمت‌های خدا را زیاد می‌کنیم. شکر نعمت واقعاً تأثیر گذاشته توی آرامشمون و زیاد شدن نعمت‌هایی که خدا بهمون داده. من و همسرمدلمون انرژی مثبت دادنه. تا می‌تونیم از داشته‌هامون می‌گیریم. هیچ وقت نمی‌گیریم. (آقا ۵۰ ساله، مدت ازدواج ۲۵ سال).

- ازدواجم وظیفه‌ای بود که باید انجام می‌دادم و این راه رو می‌رفتم. هر انجام وظیفه‌ای احساس خشنودی و رضایت به آدم میده. من وظیفه می‌دونستم که هم در قبال سامان دادن به خودم و دیگری ازدواج کنم. ازدواج برام به وظیفه فردی و حسی و اجتماعی بود. ازدواج پاسخ به نیاز حسی هم هست که می‌تونه این پاسخ بی‌قاعده باشه یا قاعده‌مند. ازدواج بهترین پاسخ قاعده‌مند به این نیازه. به نظرم هم زمان ازدواجم، هم انتخابم و آمادگی همه برای ازدواج خوب بوده. از ازدواجم کاملاً راضی‌ام. (آقا ۴۵ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

از جمله فضائل فردی زوجین رضایتمند که در تمام مصاحبه‌ها بارها بیان شد، داشتن روحیه گذشت و فداکاری آن‌ها در زندگی مشترک است. همچنین، بنابر اظهار شرکت‌کنندگان در پژوهش، ویژگی مسئولیت‌پذیری نقش مهمی در رضایت آن‌ها از ازدواج دارد. زوجین رضایتمند هم در انجام امور شخصی و اشتغال خود و هم در انجام

هرچه بهتر وظایف مربوط به نقش‌های همسری و والدینی مسئولیت‌پذیر هستند و متعهدانه تلاش می‌کنند.

- ما با گذشت کردن، همدیگره رو درک می‌کنیم. گذشت می‌کنیم یعنی از اشتباهات و ایرادهای هم چشم‌پوشی می‌کنیم. گذشتمون دوطرفه هست. یه جاهایی من کوتاه میام یه جاهایی اون. بخاطر همدیگره بخاطر زندگیمون. چون ما همدیگره رو واقعاً دوست داریم. (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

زوجین رضایتمند توانایی و ظرفیت انطباق‌پذیری و تغییر کردن در مواقع ضروری را در خود داشتند. به‌عنوان نمونه آن‌ها می‌توانستند در شرایطی که لازم بود؛ نقش‌ها، مسئولیت و موضع قدرت را میان خود جابه‌جا کنند. وجود انعطاف‌پذیری متعادل میان آن‌ها موجب می‌شد تا آن‌ها بتوانند در شرایط بحرانی زندگی به‌دوراز لجبازی و سرسختی با یکدیگر مصالحه کرده و تصمیم‌مشارکتی را جهت مدیریت بحران‌ها و شرایط سخت زندگی اتخاذ کنند. با توجه به آنچه مصاحبه‌شوندگان بیان کردند، یکی از فضائل فردی کمک‌کننده در افزایش رضایت از ازدواج مثبت‌اندیشی آن‌ها است. به این معنا که حسن ظن در روابط زوجی، احساس آرامش، امنیت خاطر و رضایت را برای آن‌ها به همراه داشته است؛ زیرا مثبت‌اندیشی، اعتماد آن‌ها را نسبت به یکدیگر حفظ می‌کند و مانع از بروز بدگمانی و رفتارهای تخریب‌گرایانه تجسس، کنترل و سلب آزادی یکدیگر می‌شود.

- انعطافم بالاست. سرسخت نیستم. (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال)

- در کل آدمی هستم که سعی می‌کنم از همه‌چیز رضایت داشته باشم. از آدم‌ها، از مسائل. چون کلاً سعی می‌کنم به همه‌چیز با دید مثبت نگاه کنم. ما سعی کردیم فقط خوبی‌های همو ببینیم. بدی‌های همو نبینیم. (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

یکی از ویژگی‌های زوجین مورد مطالعه، واقع‌گرایی بوده است. به این صورت که نگرش آن‌ها به همسر و زندگی مشترک به‌دوراز ایده‌آل‌گرایی بود. آن‌ها همسر و زندگی زوجی خود را با همان وضعیت موجود پذیرفته‌اند و انتظارات دور از واقعیت ندارند. کامل و بی‌عیب و نقص نبودن همسر و زندگی را طبیعی می‌دانند و این موجب می‌شد تا اهداف کمال‌گرایانه و توقع زندگی راحت و بدون چالش را نداشته باشند و با هر آنچه که هست مدارا کنند و از زندگی لذت ببرند.

- درسته شوهرم عیب و ایرادهایی هم داره؛ اما منم عیب و ایرادهایی دارم. می‌گم به قولی می‌گند گل بی عیب خداونده. منم شوهرمو واقعاً دوستش دارم و توقع یه آدم خیلی حالا ایده‌آلی ندارم. اکثر ویژگی‌های شوهرم خوبه. مهم‌ترین ویژگی‌های یه آدم برای یه زندگی خوب رو داره. گیر نمی‌دیم. من شوهرمو همینطوری که هست دوستش دارم. اونم منو همینطوری که هستم دوستم داره. (خانم ۴۲ ساله، مدت ازدواج ۲۰ سال).

از جمله مقوله‌هایی که در تمام مصاحبه‌ها به‌عنوان عامل افزایش رضایتمندی مطرح می‌شد صبوری است. در بافت فرهنگی و دینی این جامعه، این مؤلفه، ارزشمند و یاری دهنده است و از دیدگاه زوجین رضایتمند صبوری و بردباری راهبردی مؤثر در شرایط دشوار زندگی محسوب می‌شود زیرا موجب پذیرش راحت‌تر شرایط نامطلوب و بحرانی زندگی می‌شود.

- سعی می‌کنم اون شرایطی که پیش اومده رو قبولش کنم. من خیلی جاها تا تونستم صبر، صبر، صبر. بعد کم کم شرایط برام گوارا شده. (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال)

- اون صبوری و فضایل اخلاقی و معنوی که همسرم دارند روی مواجهه با این بحران ورشکستگی و می‌تونم بگم رو همه چیز تأثیر گذاشت. (خانم ۴۸ ساله، مدت ازدواج ۲۹ سال)

- من بچه‌دار نمی‌شدم. IVF کردم. شوهرم خیلی هزینه کرد برام. چندین بار بخاطر بیماری و کیستم تو بیمارستان خصوصی عمل کردم. چقدر هزینه کردم. چیزی حدود ۷۰-۸۰ میلیون شوهرم خرج بیماری من کرد. چه اینکه از اول هم بیماری داشتم و بچه‌دار نمی‌شدم. خداییش شوهرم خیلی صبور بود. (خانم ۴۳ ساله، مدت ازدواج ۱۰ سال).

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، مقوله‌های متعددی در بسترهای تعاملی شناسایی شد. این مقوله‌ها مرتبط با عوامل رابطه‌ای و ویژگی‌های مثبت تعامل زوجین با یکدیگر است. بنا بر اظهار مصاحبه‌شونده‌ها، صمیمیت در روابط زوجین، تعهد و وفاداری نسبت به یکدیگر نقش مثبتی در ایجاد احساس امنیت در خانواده، حفظ روحیه و سرزندگی همسر آنها داشته و زندگی را از خطر بی‌محبتی و فروپاشی حفظ کرده است.

- اون چیزی که ما رو راضی نگه داشته از ازدواجمون، عشقه، عشق. منظورم همون دوست داشتن و محبت عمیقه. بیشترین دلیل وجود عشق بین من و همسرم هم خوش اخلاقیشه. من از ظاهر و باطن شوهرم راضی‌ام. (خانم ۳۴ ساله، مدت ازدواج ۱۲ سال).

- متعهدانه پای زندگیمون و ایستادیم. خیلی زندگی‌ها خیلی کوتاهه چون زوجین تعهد ندارند به قول و قرارهاشون؛ اما ما سفت و محکم تا پای جونمون تعهد داریم به زندگیمون. (آقا ۵۰ ساله، مدت ازدواج ۲۵ سال).

- ما عادت داریم شوهرم که میاد بشینیم باهم حرف بزیم؛ یعنی یه وقتی رو هر روز میذاریم که حرفامونو بهم بگیم. در مورد همین خواستگاری دخترم هم با هم حرف می‌زنیم. در مورد هر چیزی با هم حرف می‌زنیم. کارایی که اون روز کردیم. هر حرفی داریم. این حرف زدن‌های هر روزمون روی رضایتمون خیلی خیلی تأثیر گذاشته. مثلاً من آگه از چیزی ناراحت باشم اونجا بهش میگم. مهم اینه که یه تایم مخصوصی رو هر روز برای حرف‌های هم میذاریم. (خانم ۴۲ ساله، مدت ازدواج ۲۰ سال).

از جمله مقوله‌های اظهارشده سبک حل تعارض بوده است. تمام مصاحبه‌شوندگان در گفته‌های خود در این زمینه وجود تعارض، بحث و کشمکش میان خود و همسرشان را کاملاً بدیهی و اجتناب‌ناپذیر می‌دانستند. سبک مشترکی که در حل تعارض از سوی تمام زوجین اعلام شد گفتگو محوری و اغلب با رویه حل مسئله بوده است.

- هنوزم با اینکه ۴۵ ساله ازدواج کردیم یه موقع‌هایی با هم بحث می‌کنیم. ما آگه می‌گیم راضی‌ایم، یکیش برای همینه که اگر مشکل و سختی تو زندگیمون بوده با کمک هم بر داشتیمش. مشکل داشتن که عیب نیست. مشکل رو باید حل کرد. ما مشکلمون رو با حرف حل می‌کنیم نه دعوا. من و شوهرم سعی کردیم یه مشکل رو یه اشتباه رو تکرار نکنیم. وقتی می‌دیدیم یه کاری باعث ناراحتی هم میشه دو مرتبه تکرارش نکردیم. همین که هدف بدی از بحث کردن نداریم باعث موفقیتمون میشه. یه هدف مشترک داریم که مشکلمونو حل کنیم. (خانم ۵۹ ساله، مدت ازدواج ۴۵ سال)

- ما تو اختلافاتمون با هم کنار میایم و یه جوری دو تایی حلش می‌کنیم. به اون سازگاری رسیدیم. سازگاری داریم یعنی همین که می‌دونیم که همه چیز قرار نیست طبق خواسته‌هامون پیش بره. قرار نیست همیشه حرف حرف ما باشه. یه جاهایی می‌تونیم خواسته طرفمون رو قبول کنیم حتی آگه مخالفیم. (خانم ۵۰ ساله، مدت ازدواج ۳۰ سال).

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، زوجین رضایتمند به رفتارهایی مانند قدردانی، مشارکت در امور و رعایت عدالت و انصاف در رابطه خود و همسرشان توجه داشتند. انصاف، به‌عنوان یک فضیلت رابطه‌ای هم در روابط با همسر و هم در رابطه با خانواده‌های اصلی حاکم بوده است. همچنین زوجین رضایتمند با حفاظت از حریم زوجی خود و ایجاد مرزی روشن میان منظومه زن و شوهری و پیرامون، موجب تقویت منظومه زوجی می‌شدند. تصریح مرزها و وضوح سلسله‌مراتب در خانواده تعیین‌کننده محدوده و ورود اعضا در زیرمنظومه‌ها و حفظ و تفکیک زیرمنظومه‌ها از یکدیگر می‌شود. آنچه پیامد تصریح مرزها است پیشگیری از بروز مشکلات مرزی در خانواده‌ها است. در چنین وضعیتی هر زیرمنظومه‌ای از دخالت‌های بی‌جای سایر زیرمنظومه‌ها در امان می‌ماند (خدادادی سنگده و همکاران، ۱۳۹۴).

- یه ویژگی خیلی خوب شوهرم اینه که نه فقط به من، به پدر و مادرش هم خیلی اهمیت میده. من این ویژگیش رو خیلی دوست دارم. اینکه می‌تونه با عدالت رفتار کنه و همه اینها رو با هم جمع کنه و نگه داره. بعضی‌ها رو دیدید بین زن و والدینشون یه تفاوت‌هایی قائلند تو احترام و محبت. فقط به یکیشون محبت می‌کنند یکی رو می‌گیرند، اون یکی رو میندازند. نمونش برادریم اینطوره؛ اما شوهر من می‌تونه بین رسیدگی و محبت به زن و خانوادش و پدر و مادرش مدیریت کنه. به هممون خوبی کنه و هر دو رو با هم داشته باشه. باید همینطور باشه. درستش همینه. (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

فعالیت و میل جنسی، بخش اجتناب‌ناپذیر ازدواج است. رضایت جنسی، وضعیتی است که در آن زوجین با تمایل جنسی و فراوانی آن سازگار شده‌اند. این رضایتمندی از طریق احساس رضایت از کیفیت تعامل جنسی و فقدان بدکارکردی جنسی^۱ تعریف شده است (بایرز^۲، ۲۰۰۵). نتایج مصاحبه با زوجین رضایتمند در این پژوهش، نشان داد که آن‌ها از روابط جنسی خود رضایت دارند و در مواقع بروز موانع رضایت از این رابطه درصدد گفتگو برای رفع آن موانع و یا بهره‌گیری از خدمات درمانی و مشاوره‌ای بوده‌اند.

1. sexual dysfunction

2. Byers, E. S

-هیچ وقت نشده ایشون رو پس زده باشم یا بگم نه. توی هر شرایطی بودم، امتحان یا هر چیزی، نداشتم که این خلأ ایجاد بشه. این رفع نیازم برام خیلی مهمه. هم رفع نیاز خودم و هم همسرم. (خانم ۳۷ ساله، مدت ازدواج ۹ سال).

زوجین رضایتمند در این پژوهش، قادر بودند به رابطه زوجی خود ارزش نهاده و با اقدام‌های مؤثر و کارآمد از همسر و رابطه زوجی خود مراقبت کنند.

- صمیمیت و رابطه خوب من و همسرم از اول این همه نبوده. یه مراقبت‌هایی کردیم. کم کم رشد کرده. با رسیدگی و توجهمون به همدیگه. دقیقاً مثل یه گلی هست که همیشگی نیست و باید ازش مراقبت بشه. رابطه‌ها اگه مراقبت نشند مثل همون گل میتونه پژمرده یا حتی خشک بشه. ما از رابطه‌مون مراقبت می‌کنیم با یه سری مهارت‌ها و توجهمون. (خانم ۳۷ ساله، مدت ازدواج ۹ سال)

- توی یه جمله بخوام راز خوشبختیمون رو بگم اینه که من و شوهرم کاری که همدیگه رو ناراحت کنه انجام نمیدیم. کاری که همدیگه رو خوشحال کنه انجام میدیم. (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

رفتارهای تخریب‌گرایانه نظیر منت گذاشتن، توهین و تحقیر، سرزنش، غر زدن و شکایت از رفتارهایی است که به تمام روابط انسانی از جمله رابطه زوجی آسیب می‌رساند. بنابراین یافته‌های این پژوهش، زوجین رضایتمند از انجام چنین رفتارهایی پرهیز می‌کنند.

-سعی می‌کنیم خواسته‌ها و توقعات هم رو تا جایی که می‌تونیم به حداقل برسانیم. سعی می‌کنیم همدیگه رو ناراحت نکنیم. سعی کردم چیزی ازش نخوام که شرمندم بشه. حالا که سختی‌هامون زیاده، اوضاع مالی، برادر بیمارشون، دانشگاه رفتنمون و اینها، دیگه ما همدیگه رو رنج ندیم. با حداقل بضاعتمون حداکثر خوشبختی رو برای هم فراهم کنیم. (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

از عوامل مهم مورد توجه زوجین که در رضایت آنها از ازدواج نقش داشت رضایت آن‌ها از مدیریت مالی و اقتصادی بود. وجود حساب مشترک، برنامه‌ریزی مالی و پس‌انداز مشترک از جمله اقدامات مؤثر زوجین در حوزه مدیریت مالی بوده است.

-زندگیمون طوری جمع‌وجور شده که همش میره توی یه حساب. (خانم ۴۸ ساله، مدت ازدواج ۲۹ سال).

عوامل مداخله‌گر

بر اساس یافته‌های این پژوهش، بسیاری از عوامل مؤثر بر رضایت از ازدواج در بستر تعاملی، نه تنها به زمینه‌های زوجی بلکه به بستر خانواده فرد، چگونگی تعامل آن‌ها با خانواده‌های اصلی و فرزندان نیز مرتبط است. مقوله‌های استخراج‌شده در این زمینه اغلب نقش مداخله‌گر و یا تسهیلگر را دارد. به این معنا که اگرچه در صورت فقدان این عوامل یاری‌کننده، به‌عنوان نمونه رضایت از شرایط اقتصادی خانواده می‌تواند بر رضایت از ازدواج اثرگذار باشد اما بدون آن‌ها نیز داشتن رضایت از ازدواج ممکن است. عواملی از جمله سبک فرزندپروری، انسجام خانواده‌های اصلی و الگوگیری از ویژگی‌های مثبت در بسترهای خانوادگی شناسایی شد.

- از نظر مالی و هم عاطفی تکیه گاهه. هرچی که شما فکر کنی؛ یعنی اینطور نیست که به پولی در بیاره و فقط به فکر خودش باشه. اون به لقمه‌ای که در میاره با زن و بچشه. (خانم ۳۷ ساله، مدت ازدواج ۹ سال)

- ما اعتقاد داریم به اینکه خدا از جایی می‌رسونه که فکرش رو هم نمی‌کنیم. کمک کردن ما به دیگران تا به جایی تا به حدی تا به سقفی هست که در توانمون باشه. از خانواده نمی‌زنیم برای دیگران. اولویت همیشه با خانواده هست. (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

- آرامشی که ما توی زندگی داریم بخش زیادیش به خاطر بچه‌های خوبمونه. از لحاظ ادب، حجاب و منششون خیلی خوبند. (خانم ۵۰ ساله، مدت ازدواج ۳۰ سال).

انسجام خانواده‌های اصلی نقش تسهیل‌گرایانه مهمی در رضایتمندی زوجین داشته است. از نظر اینکه روابط مناسبی میان افراد خانواده حاکم بود. میزان بالای تعهد و پیگیری بودن اعضای خانواده نسبت به یکدیگر، مشارکت و همکاری میان اعضا و حمایتگری آن‌ها در تعامل با یکدیگر توسط زوجین گزارش شد. همچنین خانواده‌های اصلی در روابط زوجین مداخله منفی نداشتند و در مواردی که زوجین دخالت خانواده‌ها را مطرح کردند آن‌ها توانسته بودند به دلیل وجود مرزهای مشخص مانع از دخالت خانواده‌ها شوند و سیستم زوجی را حفظ کنند. هرچه خانواده اصلی انسجام بیشتری داشته باشد، از همسر و فرزندان خود خشنودتر باشد و معاشرت و روابط صمیمانه و دوستانه‌تری میان آن‌ها حاکم باشد زوجین رضایت بیشتری از خانواده خود دارند (خدادادی سنگده و همکاران، ۱۳۹۴).

- دلیل رضایتمون رو این می دونم که ما احترام پدر و مادرهامون رو خیلی میداشتیم. برای هر دومون این مهم بود. رضایت والدین برام مهم بوده. دعای خیر اونهاست که الان از زندگی و زن و بچم راضی ام. (آقا ۵۰ ساله، مدت ازدواج ۲۵ سال)

- الحمدلله روابطمون خیلی خوبه. با اینکه پدر شوهر و مادر شوهرم از دنیا رفتند؛ اما با این حال خانواده گرمی هستند. من وارد این خانواده شدم خودم رو با اونها وفق دادم؛ یعنی الحمدلله خیلی رابطه خوب و گرم داریم. شب نشینی می ریم، اونها میانند، ما می ریم. صله ارحام داریم. همسر هم فوق العاده با خانوادم خوبند. (خانم ۳۷ ساله، مدت ازدواج ۹ سال).

تجزیه و تحلیل تجارب زوجین رضایتمند در این پژوهش نشان داد بیشتر آن‌ها از ویژگی‌های مثبت، الگوگیری می کنند. الگوگیری آگاهانه از ویژگی‌های مثبت به طور کلی رویکردی بود که در ارتباط با خانواده‌های اصلی و یا در استفاده از رسانه‌ها وجود داشت. به عنوان نمونه آن‌ها از برنامه‌های آموزنده یا سخنرانی در جهت تعدیل تعارض‌ها و به طور کلی ارتقاء کیفیت رابطه زوجی و خانوادگی خود بهره می بردند.

- پدر و مادرم خیلی با هم خوب بودند. اونها الگوی من شدند توی زندگی. احترامی که به همدیگه میداشتند حد نداشت. الان هر کسی ما رو میبینه و اونها رو میشناسه از اونها به نیکی یاد می کنند. (آقا ۵۰ ساله، مدت ازدواج ۲۵ سال)

- من سعی می کنم نه خیلی وارد حریم دخترم بشم نه خیلی دور از این حریم باشم. من خیلی براش احترام قائلم. بغل و بوس کردن بچه‌ها که فراوانه. با پسر کوچولوم هم خیلی خوبم. من از مادرم خجالت می کشیدم. فاصلم زیاد بود؛ اما از بچه‌هام سعی کردم دور نباشم. با هم راحت حرف بزنیم. گاهی شوخی می کنیم. فضایی بینمون هست که اعتماد دارند حرفاشون رو، سؤالاتشون رو به ما بگند. (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

از بسترهای مهم رضایت از ازدواج، بستر فرهنگی - اجتماعی است. مقوله‌های همسانی خانواده‌های اصلی، تمایل به ساده‌زیستی، بهره‌مندی از شبکه حمایتی دوستان و اقوام، پرداختن به اوقات فراغت، استفاده درست از فضای مجازی، استفاده از خدمات مشورتی و مشاوره‌ای، باورهای دینی و رفتارهای دینی که مرتبط با عوامل فرهنگی - اجتماعی و مذهبی هستند شناسایی شد.

موانع رضایت از ازدواج

موانع رضایت از ازدواج، در زوجین شرکت‌کننده در این پژوهش، شامل عوامل تنش‌زای افقی بحران‌ها (بیماری، تغییر شغلی و مأموریت، سوگ، ورشکستگی) و عوامل تنش‌زای پیرامونی تأثیرات اجتماعی، فرهنگی، سیاسی (ناهمسانی سیاسی، مداخله منفی خانواده یا اقوام، تغییرات اقتصادی) بودند. عوامل تنش‌زا، نیروهایی هستند که منجر به ایجاد تعارض در رابطه می‌شوند.

- تو زندگی بیماری من و بچه‌دار نشدنم یه جورایی بحران بزرگی بود. هم خودم خیلی اذیت شدم هم می‌دونم شوهرم خیلی سختی کشید اما خداییش هیچ وقت نه غر زدن نه سرکوفت زدن منت گذاشت. حالا این دخترم رو که می‌بینی خدا تو کمال ناباوری بهمون هدیه داد. الان یه سال و هفت ماهه که خوشبخت‌تریم. (خانم ۴۳ ساله، مدت ازدواج ۱۰ سال)

- دخالت دیگران رضایت رو کم میکنه؛ اما من فهمیدم خیلی چیزها رو نباید بذارم دخیل بشه. میگم اون دونفری بودنه ما خیلی ارزشمند. (خانم ۳۷ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

راهبردهای رضایت از ازدواج

با توجه به تحلیل مصاحبه‌ها، راهبرد کلی تمام زوجین شرکت‌کننده در این پژوهش، در مواجهه با موانع و عوامل کاهنده رضایت از ازدواج، مدیریت بحران با رویکرد راه‌حل‌محور بوده است. از این‌رو به دلیل نداشتن دیدگاه مشکل‌محور، آن‌ها قادر بودند موانعی که بر سر راه رضایتمندی پیش آمده را به‌عنوان آزمون الهی، عامل رشد و بالندگی خود و رابطه زوجی محسوب کنند و با یکدیگر در یافتن مناسب‌ترین راه‌حل‌ها گفتگو و همکاری کنند. به همین دلیل آن‌ها برای رفع موانع از راهبردهای فعال‌سازی سازوکارهای ثبات‌بخش و ارتقاءبخش رابطه، مدیریت بحران (با رویه حل مسئله)، تعالی خویش (با استعانت از باورها و رفتارهای دینی) استفاده کرده‌اند.

- خیلی وقتا تو زندگی یه شرایط و حرف‌هایی حالا از بعضی‌ها پیش اومده که من پیش خودم گفتم اگه من بودم نمی‌تونستم احساساتم رو کنترل کنم، شاید یه چیزی به طرف جواب می‌دادم؛ اما همسرم اون لحظه هیچ انعکاس منفی از خودش نشون نداده.

- اینطور برخوردهای همسر، احترام، صبر، ادبش و این کنترل خشم و احساسات منفیش همه‌ی اینها رضایتم رو بالا برده. (خانم ۳۵ ساله، مدت ازدواج ۱۲ سال)

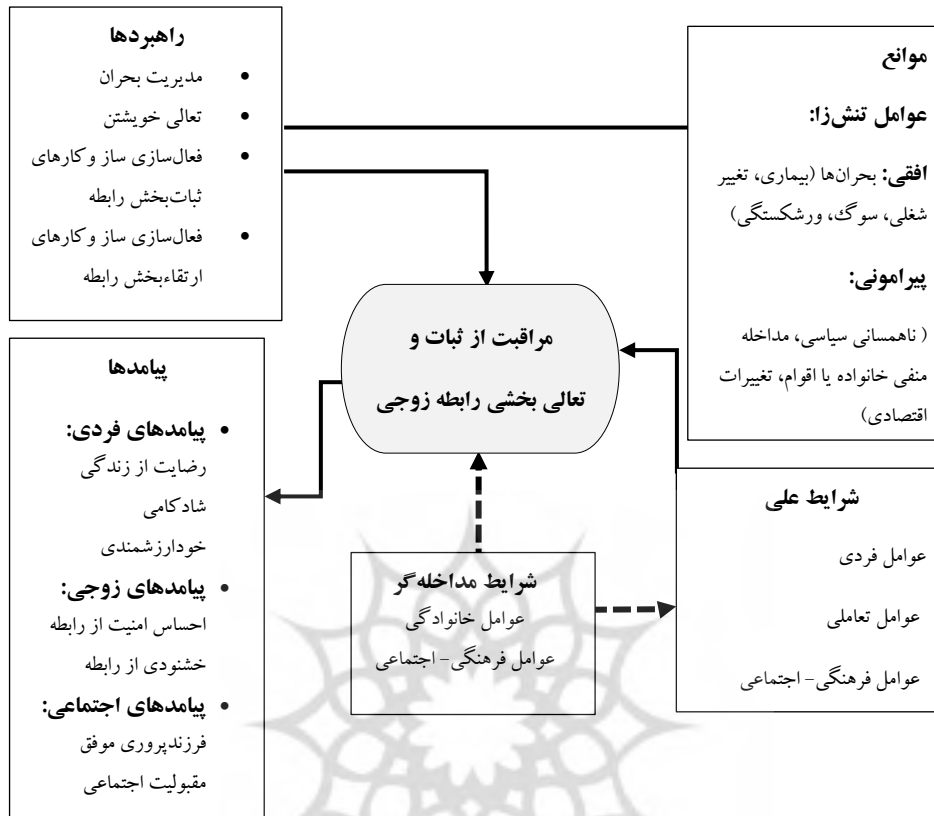
پیامدهای رضایت از ازدواج

پدیده رضایت از ازدواج، پیامدهای متعددی را برای زوجین شرکت‌کننده در این پژوهش به همراه داشت که شامل پیامدهای فردی مانند رضایت از زندگی، خودارزشمندی، شادکامی، پیامدهای تعاملی مانند احساس امنیت از رابطه، خرسندی از رابطه و پیامدهای فرهنگی-اجتماعی مانند فرزندپروری موفق و مقبولیت اجتماعی است.

-وقتی کنار چنین مردی زندگی می‌کنم این واقعاً شکر داره. از رابطمون احساس آرامش داریم (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

- می‌دونم که برای رفاه و راحتی ماست که خرج میکنه. به این فکر می‌کنم که خدا رو شکر شوهرم خیلی خوبه. از باهم بودنمون کیف می‌کنیم (خانم ۴۴ ساله، مدت ازدواج ۲۰ سال).

- صبر ایشون، گذشت من، الان ما را به جایی رسونده که الگو تو فامیل شدیم (خانم ۴۰ ساله، مدت ازدواج ۱۶ سال).

شکل ۱. الگوی مفهومی رضایت از ازدواج، مستخرج از پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

رضایت از ازدواج مفهومی چندبعدی است و فرایند ایجاد آن مستلزم وجود عوامل متعددی است که برآمده از بسترهای فردی، زوجی و خانوادگی و همچنین راهبردهای زوجین در مواجهه با موانع آن است. الگوی مفهومی استخراج‌شده چگونگی تعامل این عوامل را در بستر خانواده سالم نشان می‌دهد. برخی از یافته‌های این پژوهش به‌نوعی در پژوهش‌های پیشین مطرح شده و برخی از آن‌ها نیز مانند مدیریت بحران، تعالی خویشتن، فعال‌سازی ساز و کارهای ثبات‌بخش رابطه و ارتقاءبخش رابطه، منحصر به این پژوهش است.

بر اساس الگوی پارادایمی یافته‌ها آنچه به‌عنوان عوامل مؤثر بر شکل‌گیری رضایت از ازدواج استخراج شد عبارت است از شرایط علی که شامل دلایل فردی، تعاملی و فرهنگی

- اجتماعی است؛ عوامل مداخله‌گر تعاملی و فرهنگی - اجتماعی نیز در رضایت از ازدواج نقش داشتند. موانع موجود در فرایند رضایتمندی زوجین شامل عوامل تنش‌زای افقی و پیرامونی بود که راهبردهای اتخاذ شده به منظور مقابله با این موانع، شامل تعالی خویشتن، مدیریت بحران و فعال‌سازی سازوکارهای ثبات‌بخش و ارتقاءبخش رابطه زوجی مانند استعانت از باورها و رفتارهای دینی، صبوری و سازگاری بود. این راهبردها ریشه در شرایط علی زوجین داشته است. پدیده رضایت از ازدواج، پیامدهای متعددی از جمله پیامدهای فردی (نظیر شادکامی)، زوجی (نظیر احساس امنیت از رابطه) و فرهنگی - اجتماعی (نظیر فرزندپروری موفق و مقبولیت اجتماعی) را برای زوجین رضایتمند به همراه داشت. لازم به ذکر است با توجه به مقوله‌های شناسایی شده، مقوله مرکزی که تمام مقوله‌های فرعی به آن بازمی‌گردد و چارچوبی را برای الگوی ارائه شده فراهم می‌آورد مقوله «مراقبت از ثبات و تعالی‌بخشی رابطه زوجی» است. انتخاب این مقوله مرکزی با توجه به برآیند یافته‌های این پژوهش است، به این معنا که آنچه در تمامی مصاحبه‌ها مشهود بود تأکید مصاحبه‌شوندگان بر اهمیت توجه، اولویت‌دهی و مراقبت از رابطه زوجی نسبت به سایر روابط بود. زوجین رضایتمند نه تنها در جهت حفظ رابطه زوجی خود کوشا بودند بلکه اهمیت بسیار زیادی برای ارتقاء و تعالی این رابطه قائل بودند و در واقع مراقبت از رابطه زوجی، رضایتمندی آن‌ها را از ازدواج به همراه داشت. می‌توان گفت که رابطه زوجی همچون نهالی است که همواره در معرض آسیب و موانع رشد قرار دارد اما به منظور حفظ و رشد این نهال مراقبت‌هایی لازم است تا بتوان شاهد ثمره‌های آن شد.

بر اساس یافته‌ها، ویژگی بارز زوجین رضایتمند، مسئولیت‌پذیری، انعطاف‌پذیری، مثبت‌اندیشی، واقع‌گرایی، گذشت و صبوری است که بیشتر این ویژگی‌ها، مرتبط با فضائل فردی زوجین است که بیش از آنکه در روابط میان زوجین قابل تبیین باشد تجلی معنای زندگی و جهان‌بینی آن‌هاست. این ویژگی‌ها در حوزه مشاوره در عرصه‌های نظری و عملی تا حدودی مغفول مانده است و بیشتر به روش‌های مهارت‌محور و حل مسئله‌ای در تعامل توجه شده است. اگرچه در زمینه‌های پژوهشی توجه به ویژگی‌های شخصیتی به‌ویژه پنج عامل بزرگ شخصیتی و پیامدهای آن بر رضایت از ازدواج بررسی شده‌اند اما متغیرهای فردی به نسبت متغیرهای زوجی در زمینه‌های نظری و عملی مداخلات زوجی، جایگاه

چندانی نیافته است. این یافته‌ها با برخی از پژوهش‌ها مانند پژوهش والتون و تاکویی^۱ (۲۰۱۰)، آماتو و چیدل^۲ (۲۰۰۰)، ناموران گرمی و همکاران (۱۳۹۶)، خدادادی سنگده و همکاران (۱۳۹۴)، محسن‌زاده و همکاران (۱۳۹۳)، همسو است.

بسیاری از پژوهش‌ها نشان می‌دهند که گذراندن وقت کافی و باکیفیت زوجین با یکدیگر اهمیت بسیار زیادی دارد. یکی از راه‌های شکل‌گیری رضایت از ازدواج مربوط به سطح، میزان و عمق زمانی است که زوجین با یکدیگر می‌گذرانند و مشارکت متقابلی است که در آن زمان دارند و زوجینی که از چنین اوقاتی لذت متقابل می‌برند رضایت بیشتری از ازدواج خود دارند (کگک و یلدیریم، ۲۰۱۸). بر پایه یافته‌های این پژوهش، زوجین رضایتمند از مهارت حل تعارض برخوردارند. سبک حل تعارض سازنده این‌گونه است که انعطاف‌پذیری حفظ می‌شود، تعامل همراه با تمایل برای یادگیری و در رأس قرار دادن رابطه و نه افراد است (گریف و براین، ۲۰۰۰). تعارض زناشویی نقطه مقابل رضایت از ازدواج است و تمایز یافتگی عامل مؤثری در رضایت از ازدواج است. هرچه سطح تمایز یافتگی زوجین افزایش یابد میزان رضایت از ازدواج آن‌ها نیز بیشتر و از طرف دیگر هم از میزان تعارض آن‌ها کمتر خواهد شد (یوسفی و عزیز، ۱۳۹۷). علاوه بر این، ملاک کارایی در زندگی زناشویی این نیست که در آن فشار روانی، تعارض و مشکل وجود نداشته باشد بلکه این است که زوجین به‌اندازه در تحقق وظایف و کارکردهایش توانمند است. وجود تعارض در روابط زوجین اجتناب‌پذیر است. مهم این است که آن‌ها توان مواجهه با تعارض و حل آن را داشته باشند و یا تعارض را به مشکل تبدیل نکنند (نصراللهی و تمدنی، ۱۳۹۷). گفتگو نکردن در مورد مشکل ایجاد شده در خانواده، نه تنها آن را حل نخواهد کرد، بلکه مشکل را به قوت خود باقی خواهد گذاشت و در نتیجه عواطف منفی میان زوجین به وجود خواهد آمد (نامنی و خدادادی، ۱۳۹۸). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که شیوه‌های حل تعارض سازنده موجب رضایتمندی زوج می‌شود. این یافته همسو با مطالعات آزادی فرد و امانی (۱۳۹۵)، فتحی و همکاران (۱۳۹۴)، موسوی (۱۳۹۵)، رسول و فلاحت (۱۳۹۲)، درایور و گاتمن (۲۰۱۴) است.

1. Walton, E., & Takeuchi, D. T
2. Amato, P. R., & Cheadle, J. E

انصاف در رابطه، یکی از یافته‌های این پژوهش است که با نظریه عدالت قابل تبیین است. بنا بر نظریه عدالت، زوجینی که از ازدواج خود رضایت دارند نسبت به یکدیگر تبادلات منصفانه و عادلانه‌ای دارند. همچنین برای رفع نیاز همسر به یکدیگر یاری می‌رسانند. پژوهش‌های سهرابی و امانی (۱۳۹۱)، دو و ویلکاکس^۱ (۲۰۱۱) با این یافته همسو است.

مطابق با یافته‌های این پژوهش، قدردانی از عوامل مؤثر تعاملی در رضایت از ازدواج است. خدادادی سنگده و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود دریافتند که زوجین رضایتمند در تعامل با یکدیگر قدردانی می‌کنند و برای خشنودی یکدیگر تلاش مداوم دارند. قدردانی و تلاش برای خشنودسازی یکدیگر از جمله رفتارهایی است که بر سلامت زوجی و خانوادگی اثرگذار است و معانی ارزشمندی دارد. این گونه رفتارها در بافت خانواده محور برخلاف بافت‌های دیگر که در آن‌ها اولویت با رضایت فردی است؛ معانی و ارزش‌های متفاوتی را به همراه دارد. این تعاملات زوجین را به یکدیگر نزدیک می‌کند، چرخه تعاملات مثبت و تقویت‌کننده را ایجاد می‌کند، سازوکارهای حمایتی آن‌ها را فعال نگه می‌دارد و در مجموع اثرات انکارناپذیری را بر سلامت روابط زوجین و کل سیستم خانواده می‌گذارد که کمتر در مطالعات کنونی حوزه ازدواج و خانواده به آن‌ها پرداخته شده است. این یافته همسو با اینگرام^۲ (۲۰۱۰)، فالو^۳ و همکاران (۲۰۱۰) و آماتو (۲۰۰۰) است. در بسترهای خانوادگی این زوجین که مرتبط با خانواده اصلی و فرزندان آن‌ها بود عواملی از جمله خانواده‌گرایی، فرزندآوری، سبک فرزندپروری، انسجام خانواده‌های اصلی و الگوگیری از ویژگی‌های مثبت شناسایی شده است. هرچه خانواده اصلی انسجام بیشتری داشته باشد، از همسر و فرزندان خود خشنودتر باشد و معاشرت و روابط صمیمانه و دوستانه‌تری میان آن‌ها حاکم باشد زوجین رضایت بیشتری از خانواده خود دارند (خدادادی سنگده و همکاران، ۱۳۹۴). این رضایتمندی وابسته به انسجام خانواده اصلی نشان‌دهنده نقش مهم خانواده در این بافت اجتماعی است که ممکن است با سایر بافت‌های اجتماعی که خانواده‌های اصلی اولویت و جایگاه چندانی ندارد متفاوت باشد.

1. Dew, J., & Wilcox, W.B

2. Ingram, J. R

3. Fallu, J. S., & et al

تجزیه و تحلیل تجارب زوجین رضایتمند در این پژوهش نشان داد بیشتر آن‌ها از ویژگی‌های مثبت، الگوگیری می‌کنند. الگوگیری آگاهانه از ویژگی‌های مثبت به‌طور کلی رویکردی بود که در ارتباط با خانواده‌های اصلی و یا در استفاده از رسانه‌ها وجود داشت. به‌عنوان نمونه آن‌ها از برنامه‌های آموزنده یا سخنرانی در جهت تعدیل تعارض‌ها و به‌طور کلی ارتقاء کیفیت رابطه زوجی و خانوادگی خود بهره می‌بردند. پژوهش خدادادی و همکاران (۱۳۹۴) نیز همسو با این یافته پژوهش نشان داد که الگوگیری آگاهانه و توأم با انعطاف‌پذیری والدین از سبک تربیتی خانواده خود در انتقال این آموزه‌های نگرشی و رفتاری به نسل بعدی یکی از تجارب والدین موفق است.

در بسیاری از فرهنگ‌ها، دین بر روابط متعددی که متمرکز بر هنجارها و ارزش‌هاست عمیقاً مرتبط است و بنابراین بر روابط زوجین نیز اثرگذار است. ارتباط مثبت میان دینداری و ازدواج در بسیاری از مذاهب یافت شده است (سوروکوفسکی، ۲۰۱۷). همسو با بسیاری از پژوهش‌ها، در این مطالعه، زوجین رضایتمند، نقش باورها و رفتارهای دینی را در رضایتمندی خود از ازدواج، اساسی می‌دانستند. این یافته با برخی از پژوهش‌ها مانند پژوهش خدایاری فرد و همکاران (۱۳۹۲)، یگانه و شیخ محمود (۱۳۹۲)، والتون و تاکویی (۲۰۱۰) و آمتو و چیدل (۲۰۰۰) همسو است. هیتن و پرت^۱ (۲۰۰۴) گزارش دادند که همبستگی مثبت و معناداری میان عمل به باورهای دینی و میزان رضایت از ازدواج وجود دارد. این یافته نشانگر بافت فرهنگی-اجتماعی این مطالعه است که به دلیل ریشه‌دار بودن آموزه‌های دینی و نقش عمیق آن‌ها بر سبک زندگی افراد قابل توجه و تأمل است. اگرچه باوجود اهمیت نقش آن بر رضایتمندی زوجین، در پژوهش‌ها و ادبیات مربوط به سلامت ازدواج و خانواده توجه بسیار اندکی به آن‌ها شده است. بهره‌مندی از این فضائل مذهبی و سبک زندگی اسلامی که ثمره آن است و مربوط به این بستر فرهنگی-اجتماعی است موجب توانمندتر شدن زوجین و خانواده‌ها در مواجهه با چالش‌های زندگی، تعدیل تعارض‌ها، ایجاد رضایت پایدار و درنهایت مسیر رشد و بالندگی را برای آن‌ها فراهم می‌کند.

1. Heaton, T.B, & Pratt, E.L

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی مواجه بوده است که عبارت است از اینکه نمونه‌های مورد مطالعه در این پژوهش، متعلق به شهر تهران بودند؛ بنابراین، لازم است به دلیل احتمال وجود تفاوت در ویژگی‌های افراد انتخاب شده و جامعه هدف، در تعمیم نتایج احتیاط صورت گیرد. یکی از محدودیت‌های دیگر این پژوهش این است که ممکن است رضایت از ازدواج به عوامل دیگر هم مرتبط باشد که در این مطالعه و یافته‌ها به آن‌ها اشاره نشده است. بافت فرهنگی از جمله عواملی است که بر چگونگی رضایتمندی از ازدواج تأثیرگذار است. امکان بررسی اثر خرده‌فرهنگ‌ها و قومیت‌های مختلف به صورت مجزا وجود نداشت. پژوهش حاضر، مجموعه‌ای از یافته‌ها را معرفی می‌کند که لازم است در مرکز توجه پژوهش‌های آتی در حوزه خانواده و ازدواج قرار گیرند تا اطلاعات جامع‌تر و عمیق‌تری درباره آن‌ها جمع‌آوری و تحلیل گردند. برای مثال هر کدام از شاخص‌ها و نشانگرها پژوهش‌های گسترده و مجزایی را طلب می‌کند تا بتوان به شناخت کامل‌تری از متغیرها و سازوکار اثرگذاری آن‌ها دست پیدا کرد. همچنین برخی پیشنهادها این پژوهش عبارت است از اینکه با توجه به یافته‌های این پژوهش، زوجین رضایتمند در تعامل خود با همسر و به‌ویژه از نظر شیوه‌های حل تعارض زوجی خود، متمرکز بر گفتگو بوده‌اند پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی پیرامون سبک‌های گفتگوی زوجین رضایتمند انجام شود. علاوه بر این، یافته‌های این پژوهش اشاره‌های کاربردی زیادی برای مشاوران و متخصصان خانواده دارد. شناسایی عوامل استحکام‌بخش خانواده، راهنمای مناسبی برای کار کردن با خانواده‌ها، زوج‌ها، والدین و فرزندان محسوب می‌شود. کمک به متخصصان خانواده جهت گام برداشتن در ایجاد و تقویت عوامل شناسایی شده در روابط خانوادگی به سلامت و استحکام سیستم خانواده و جامعه کمک می‌کند. پیشنهاد کاربردی دیگر این پژوهش بر مشاوره پیش از ازدواج متمرکز است. از آنجا که اطلاعات اصلی به دست آمده در این پژوهش مربوط به افرادی است که علی‌رغم اینکه به طبقات مختلف اجتماعی و اقتصادی تعلق داشته‌اند، در عین حال ازدواج موفق و طولانی مدتی را شکل داده‌اند؛ بر این اساس الگوی ارائه شده می‌تواند الگوی مناسبی برای مشاوران پیش از ازدواج باشد و به‌عنوان وظیفه تخصصی عوامل شناسایی شده را به‌عنوان عوامل مؤثر در ازدواج موفق مدنظر قرار دهند.

منابع

- آزادی فرد، صدیقه و امانی، رزیتا. (۱۳۹۵). *رابطه باورهای ارتباطی و سبک‌های حل تعارض با رضایت زناشویی*. دو فصلنامه علمی- پژوهشی روان‌شناسی بالینی و شخصیت (دانشور رفتار)، ۱۴(۲)، ۳۹-۴۷.
- اشتراوس، انسلم و کرین، جولیت. (۱۹۹۸). *مبانی پژوهش کیفی فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای*. ترجمه ابراهیم افشار (۱۳۹۱)، تهران: نشر نی.
- امینی‌نژاد، مینا و شاه‌نظری، مهدی. (۱۳۹۵). *پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس شیوه‌های فرزند‌پروری ادراک شده و سبک‌های هویت*. فصلنامه روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، ۷(۲)، ۳۱-۴۲.
- حاتمی ورزنده، ابوالفضل؛ اسمعیلی، معصومه؛ فرح‌بخش، کیومرث و برجعلی، احمد. (۱۳۹۵). *ارائه الگوی ازدواج پایدار رضایتمند، یک پژوهش گراند تئوری*. مجله مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۶(۱)، (پیاپی ۲۱)، ۱۲۰-۱۴۹.
- خدادادی، جواد؛ نظری، محمدعلی؛ احمدی، خدابخش و حسنی، جعفر. (۱۳۹۳). *شناسایی شاخص‌های ازدواج موفق: مطالعه‌ای کیفی و اکتشافی*. فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۳(۲۵)، ۹-۲۴.
- رسولی، یوسف و فلاح، عنایت‌الله. (۱۳۹۲). *تأثیر روش فعال حل مسئله بر تعارضات زناشویی در شهر یاسوج*. ارمغان دانش، مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی یاسوج، ۱۸(۱۰)، ۸۵۹-۸۶۶.
- سلطانی، مهدی. (۱۳۹۰). *الگوی ساختار خانواده مطلوب از دیدگاه اسلامی*. معرفت فرهنگی اجتماعی، ۳، ۱۷۱-۱۴۳.
- سهرابی، احمد و امانی، احمد. (۱۳۹۱). *رضایت زناشویی و انصاف: واکنش به بی‌انصافی در بازی اولتیماتوم*. فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ویژه‌نامه خانواده و طلاق، ۱(۷)، ۵۳-۶۳.
- عباسی، روح‌الله و رسول‌زاده طباطبائی، کاظم. (۱۳۸۸). *رضایتمندی زناشویی و تفاوت‌های فردی، نقش عوامل شخصیتی*. مجله علوم رفتاری، ۳(۳)، ۲۳۷-۲۴۲.

- فتحی، الهام؛ اسمعیلی، معصومه؛ فرح بخش، کیومرث و دانش پور، منیژه. (۱۳۹۴).
حیطه‌های تعارض و استراتژی‌های حل آن در زوجین رضایتمند. فصلنامه فرهنگ
مشاوره و روان‌درمانی، ۶(۲۴)، ۲۹-۵۴.
- گیتی پسند، زهرا؛ فرح بخش، کیومرث؛ اسمعیلی، معصومه و ذکایی، محمد سعید.
(۱۳۹۳). بررسی مؤلفه‌های معنای زندگی، ازدواج و زندگی مشترک در زوجین
رضایتمند زناشویی. روان‌شناسی دین، ۸(۲) پایانی ۳۰، ۱۸-۵.
- محسن‌زاده، فرشاد؛ مرادی کوچی، سمیرا و خدادادی سنگده، جواد. (۱۳۹۳). مطالعه‌ی
پدیدارشناختی دلایل رضایت از ازدواج (از دیدگاه زنان راضی از ازدواج).
مطالعات راهبردی زنان، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده،
۱۷(۶۵)، ۷-۳۶.
- موسوی، سیده فاطمه. (۱۳۹۵). بررسی تعاملات، سبک‌های حل تعارض و کیفیت
زناشویی؛ تحلیل روند مبتنی بر سن و طول مدت ازدواج. فصلنامه فرهنگی- تربیتی
زنان و خانواده، ۱۰(۳۴)، ۲۵-۵۰.
- مهدی‌پور بازکیایی، مونا و صداقتی فرد، مجتبی. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین رضایت
زناشویی و صمیمیت زوجین با سازگاری در خانه. فصلنامه روانشناسی تحلیلی-
شناختی، ۶(۲۲)، ۲۱-۳۱.
- نامنی، ابراهیم و خدادادی، علی‌اکبر. (۱۳۹۸). بررسی اثربخشی آموزش غنی‌سازی روابط
خانوادگی میلر بر بهزیستی روان‌شناختی و خشونت زناشویی از نگاه زنان آزار
دیده. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۰(۳۸)، ۱۴۷-۱۷۶.
- ناموران گرمی، کبری؛ مرادی، علیرضا؛ فرزاد، ولی‌اله و زهراکار، کیانوش. (۱۳۹۶). تعیین
ابعاد سازگاری زناشویی در زوج‌های ایرانی: یک مطالعه ایرانی. مجله سلامت و
مراقبت، ۱۹(۳)، ۱۸۲-۱۹۴.
- نصراللهی، سارا و تمدنی، مجتبی. (۱۳۹۷). شناسایی الگوهای رفتاری تداوم دهنده
مشکلات زناشویی. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۹(۳۴)، ۷۵-۵۷.
- نصیری ده سرخی، راضیه و موسوی، سیده فاطمه. (۱۳۹۴). مطالعه هسته‌های رضایت
جنسی و رضایت زناشویی در زنان متأهل شهر اصفهان. رویش روان‌شناسی، ۴(۱۱)،
۱۳۵-۱۵۲.

یوسفی، ناصر و عزیزی، آرمان. (۱۳۹۷). تبیین مدل برای پیش‌بینی تعارض زناشویی بر اساس تمایز یافتگی و تیپ‌های شخص. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۳۵(۹)، ۵۷-۷۸.

- Amato, P. R., & Keith, B. (2011). *Parental divorce and Adult well-being: A Meta-Analysis*. Journal of Marriage and Family, n. 1, p. 43-58.
- Amato, P. R., & Cheadle, J. E. (2008). *Parental Divorce, Marital Conflict and Biological Children*. Social Forces, 86(3): 1139-1161.
- Amato, P.R, et al, (2005). *Parental Divorce, Marital Conflict, and Offspring Well-Being during Early Adulthood*. Social Forces, n. 73, p. 895-915.
- Ay,E, & Okanlı, A. (2018). *An Analysis of Marital Satisfaction and Perceived Social Support in Mothers with Cancer-Diagnosed Children*. International Journal of Caring Sciences, 145-156.
- Byers, E. S. (2005). *Relationship satisfaction and sexual satisfaction: a longitudinal study of individuals in longterm relationships*. J Sex Res, 42(2): 113-8.
- Carr A. (2006). *Family therapy: concept, process and practice*. London: Wiley.
- Çağ, P., & Yıldırım, İ. (2018). *The mediator role of spousal self-disclosure in the relationship between marital satisfaction and spousal support*. Educational Sciences: Theory & Practice, 18, 701-736.
- Colamussi, A. L. (2013). *Iranian Women in Marriage: An Exploratory Study. Doctoral dissertation in Couple and Family Therapy*. Alliant International University.
- Diener, E., Emmons, Larsen, R., Griffin, R. (2013). *The satisfaction with life scale*. The society for personality assessment. Inc, 71-74.
- Dew, J., & Wilcox, W.B. (2011). *If Mmmma ii ''t yyyyyy Elll aining declines in marital satisfaction among new mothers*. Journal of Marriage and Family, 73,1-12.
- Froyen, L.C., Skibbe, L.E., Bowles, R.P., Blow, A.J., & Gerde, H.K. (2013). *Marital Satisfaction, Family Emotional Expressiveness, Home nnnnnngg vvv innnnnnn, nnd Cii lrr '' s mnrreett ii tecccy*. Journal of Marriage and Family, 75, 42-55.
- Fallu, J S, Janosz, M, Briere, F N, Descheneaux, A, Vitaro, F, & Tremblay, R, E. (2010). *Preventing disruptive boys from becoming heavy substance users during adolescence: A longitudinal study of familial and peer-related protective factors*. Addictive Behaviors, 35(3): 1072-1074.
- Gottman, J. M., & Notarius, C. I. (2000). *Decade review: Observing marital interaction*. Journal of Marriage & the Family, 62(4),927-947.
- Greef, P. A., & Malherbe L. (2001). *Intimacy and Marital Satisfaction in Spouses*. Journal of sex & Marital therapy. 27: 247-257
- Guba, E.G. & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth Generation Evalation*. Newbury park, CA: Sage.

- Greeff, A.P. and De Bruyne, A.T. (2000). *Conflict management style and marital satisfaction*. Journal of Sex & Marital Therapy, 26(4), 321-334.
- Huston, T. L. (2000). "The social ecology of marriage and other intimate unions". Journal of Marriage and the Family, n. 62, p. 298-320.
- Heaton, T.B. & Pratt, E.L.) 1990. (*The effects of religious homogamy and marital satisfaction and stability*. Journal of Family Issues, 11, 191-207.
- Ingram, J. R. (2010). *Money stories of successful long-term married couples*. ProQuest Dissertations and Theses. Texas woman,s university.
- Kasapoğlu, F., & Yabanigül, A. (2018). *Marital satisfaction and life satisfaction: The mediating effect of spirituality*. Spiritual Psychology and Counseling, 3, 177–195.
- Khodayari Fard, M., Shahabi, R., & Zardkhaneh, S. (2013). *Religiosity and Marital Satisfaction*. Procedia social and behavioral science, 82, 307-311.
- Mirzakhani, F., Khodadadi Sangdeh, J & Nabipour A R. (2019). *Marital factors affecting addiction among Iranian women: a qualitative study*. Journal of Substance Use, DOI: 10.1080/14659891.2019.1659867.1-6.
- Myers, D. (2009). *The friends and faith of happy people American psychologist*. 55(1), 56-57.
- Nimtz, M. A. (2011). *Satisfaction and contributing factors in satisfying long terms marriage: A phenomenological study*. (Doctoral Thesis). Liberty University, Virginia.
- Olson, D. H. & Olson, A. K. (1997). *Enrich Canada, Ins*. Journal Of Family Ministry, 11(4), 28-53.
- Parra-Cardona, J. R., & Busby, D. M,)2006). *Exploring Relationship Functioning in Premarital Caucasian and Latino/a Couples: Recognizing and Valuing Cultural Differences*. Journal of Comparative Family Studies, n. 37, p. 345-357.
- Parker, R. (2000). *How partners in long-term relationships view marriage*. Family Matter Autumn, 74-87.
- Oprisan, E., & Cristea, D.)2012(. *A few variables of influence in concept of marital satisfaction*. Journal of Social and Behavioral Sciences, v.33, p. 468-472.
- Rebello, K. Junior,M & Brito, C,S. (2014). *Fundamental Factors in Marital Satisfaction: An Assessment of Brazilian Couples*. Federal University of Pará—UFPA, Belém, PA, Brazil. Psychology, 5, 777-784. Published Online May 2014 in SciRes.
- Rogoff, L. (2013). *The Influence of Family Communication Patterns, Marital Typology, and Level of Intimacy on Marital Satisfaction for Couples Living in the United States*. Doctoral dissertation in clinical psychology. Walden University.
- Scott J. (2006). *Family and gender roles: how attitudes are changing [Online]*. [cited 2006 Sep]; Available from: URL: <http://www.genet.ac.uk/workpapers/GeNetp21.pdf>.

- Sorokowska, A. (2017). *Marital Satisfaction, Sex, Age, Marriage Duration, Religion, Number of Children, Economic Status, Education, and Collectivistic Values: Data from 33 Countries*. *Front. Psychol.* 8:1199. doi: 10.3389/fpsyg.2017.01199. 1-7.
- Walton, E.; & Takeuchi, D. T. (2010). *Family Structure, Family Processes, and WellBeing Among Asian Americans: Considering Gender and Nativity*. *Journal of Family Issues*, 31(3), 301- 332.

